

Ermenistan Tarih Eğitimiinde Türk İmajı

Telli Korkmaz*

“Tarihçilerin gerçeği sevmeleri gerekir. Gerçeği yazmaya çalışmak tarihçinin görevidir”.¹ Her alanda olduğu gibi, Türk-Ermeni ilişkileri bakımından da tarihçilere büyük görevler düşmektedir. Türk-Ermeni ilişkilerinin meselelerinde, tarihsel araştırma yönteminin yanında, gerçekçi-tarafsız bir bakış açısıyla veri ve belgelerin değerlendirilmesi durumunda, bölge ve dünya barışına ve yeni açılımlara katkı sağlanabilir. “Tarihçiler yazmadan evvel ilgili bütün kaynaklara bakmak zorundadırlar”.²

Okullar planlı ve programlı öğretim merkezleridir. Buralardaki eğitimin temel fonksiyonlarından biri, öğrenciler için öğrenme ortamları hazırlamaktır. Bu çalışmada Ermenistan Cumhuriyeti’nde ders kitabı olarak okutulan kitaplarda yer alan “Türk İmajını” ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu yapılırken de, Ermenilerin tarihini konu alan Ermenice kitaplardan yapılan çevirilerde Türklerle ilgili tarih yazımlarında, değişik tarihlerdeki olayların anlatılış biçimlerinden hareketle bakış açılarının ve ifadelerinin ortaya konulmasına çalışılacaktır. Yine bu çalışma siyaset, edebiyat, sanat vb alanlarda şimdiye

kadar birçok gelişmeye sebep olmuş “Ermeni meselesi”nin ana temellerinin Türk-Ermeni münasebetleri bağlamında Ermenistan’da genç öğrencilere aktarılış tarzındaki yanlış ve eksikliklerin tespitine imkân verilecektir.

Mitoloji ve efsaneye dayalı anlatımlarla temellendirilen Ermenilerde tarih yazımı, Sovyet sonrası dönemde “sözde Ermeni Soykırımı” motifini Diaspora Ermenilerinin de büyük desteğiyle ulus bilincini uyandırmak ve bu bilinci canlı tutmak amacıyla her alanda kullanmaya başlamışlardır.

Türklerin Ermenilerle ilk karşılaşmaları Selçuklu Sultanı Çağrı Bey’in bölgeye yaptığı seferler sırasında olmuştur. Ermeni tarihçi rahip Mateos Selçuklu Sultanlarından Tuğrul Bey’in bölgeye hareketi ile ilgili olarak; “1055 tarihinde üzerimize öldürücü bir rüzgâr esti. Tuğrul, payitahtından hareket edip deniz kumu kadar çok olan askerlerle Ermenistan’a yürüdü. O, ateş fişkirtan kara bir bulut gibi hareket edip Erciş’e geldi”³ demektedir.

Ancak aynı dönemle alakalı olarak yeni yazılan tarih dersi kitaplarından birinde, Ermeni kahramanlık tiplemesine örnek olarak şu bilgiler verilmektedir: “Tatul Ermeni yiğitlerinden biri idi. O mert ve bilgili bir savaşçı idi. O emirin oğlunu yaralamıştı. Tatul’u yakalayıp Tuğrul Bey’in huzuruna getirdiler. Tuğrul Bey onu görünce, “Eğer yaşarsa seni özgür bırakacağım, ama eğer ölürse, seni ona kurban etmelerini emredeceğim” der. Korkusuz Tatul’un cevabı: “Benim darbemse yaşamaz, başkasınınsa bilmem” olur. Birkaç gün sonra yaralı ölünce, Tuğrul Bey Tatul’un ölüm fermanını verdi.”⁴

Türlklere Anadolu’yu kazandıran, Selçuklu-Bizans Savaşı 26 Ağustos 1071 tarih-

(*) Yrd. Doç. Dr., Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Nevşehir.

(1) Justin Mc Carthy, “Kim Başlattı”, çev: Sedat İşçi, Ermeni Soykırımı İddiaları, Cedit Neşriyat, Ankara, 2006, s. 11.

(2) Mc Carthy, a.g.e., s. 11.

(3) Urfalı Mateos, Vekayi-namesi (952–1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136–1162), çev. H. D. Andreasyan, Ankara, 1962, s. 8.

(4) E. L. Danielyan - A. A. Melkonyan, Ermeni Tarihi (Üniversite Öğrencileri ve Öğretmenler için), Erivan, 2008, s. 163.

de, Doğu Anadolu'da Malazgirt Ovası'nda meydana geldi. Büyük Selçuklu Devleti Hakanı Sultan Alparslan ile Bizans İmparatoru Romen Diyojen kuvvetleri arasındaki muharebede Bizans saflarında yer alan Ermeni kuvvetleri, kızgınlık ve kırgınlıklarından muharebe meydanını terk ettiler. "Bizans yönetimi zamanında Ermeni halkına her türlü katliam ve zulüm yapılmış, ağır vergiler konulmuş, dini kurumlarına saldırılmış, Ermeni din adamları yakalanarak hapsedilmiş, bir kısmı da öldürülmüştü".⁵ Ermeniler şimdi bunun intikamını alıyorlardı.

Ermeni tarihçi Mateos'un kayıtlarından, "Ermenilere zulüm ve esaret uygulaması nedeniyle"⁶ Bizans'a karşı büyük bir kin ve nefret duyduğunu anlamak zor değildir".⁷ Ermeniler, Ermeni tarihçilerin ifadesiyle Selçukluların gelişiyle insanca bir muameleye tâbi tutulmuşlar, yine dini inançlarını yaşamadaki hürriyetlerine de Selçuklular zamanında kavuşmuşlardır.⁸

Oysa Ermenistan ders kitapları, Selçukluların Anadolu'ya gelişlerini "Hilalin Gölgesi" başlığı altında verilen tarihi bilgilerde "istilacı" olarak ifade etmektedirler: "Bizans İmparatorluğu'nun Zayıflaması. Hilalin Gölgesi".

Küçük Asya'dan gelen Selçuk Türkleri 1071 yılında Malazgirt Savaşında Bizans'ı yendiler. Kısa sürede Küçük Asya'nın hayli kısmı Selçuklu hâkimiyeti altına geçti. Burada onlar kendi devletleri olan Konya Sultanlığını kurdular. Türklerin Küçük Asya'ya göçü Moğol istilasına kadar sürdü. 1243 tarihinde Selçuklular Moğollar tarafından ağır yenilgiye uğratıldılar"⁹ Selçuklu Devleti himayesindeki Ermenilere birçok serbestilik tanınmış, din ve inançlarına dokunulmamış, refah ve mutluluk içerisinde yaşamışlardır. Şehirlerde ticaret ve sanat erbabı şeklinde çalışarak sosyal hayatta önemli roller üstlenmişlerdir. Daha evvel Bizans devrinde dağınık halde yaşarlarken, Selçuklular devrinde belli merkezlerde yoğunlaşmışlardır.

Anadolu coğrafyasında Osmanlı hâkimiyetinin tesis edilmesinden sonra, Ermenilerin durumu daha da iyileşmeye başlamıştır. Ermeniler tarihlerinde daha evvel hiçbir devletin göstermediği alakayı Osmanlı devletinden görmüşlerdir. Osmanlı tebaaları arasında çalışkan, liyakatli, dürüst ve becerikli her vatandaşına sağladığı imkânlardan gayr-i Müslimler içinde en çok yararlananlar Ermeniler olmuştur. Askerlikten ve vergiden kısmen de olsa muaf tutulmuşlar, ticarete, zanaatta, çiftçilikte ve idari işlerde yükselme fırsatını elde etmişler ve devlete bağlı, milletle kaynaşmış olduklarından dolayı uzun bir süre "millet-i sadıka" olarak kabul edilmişlerdir.

İstanbul Ermeni Patrikliği Fatih Sultan Mehmet tarafından 1461 yılında kurulmuş¹⁰, bu yüzden çok kısa bir sürede İstanbul'a göçen Ermeniler büyük bir cemaat oluşturabilmişlerdir. Bu sayede dünyanın refah seviyesi en yüksek cemaatlerinden biri halini almışlardır. Ortak dil olarak Türkçe'yi kullanmışlardır. Bu güzel ve olumlu gelişmelere rağmen, günümüz Ermenistan Cumhuriyeti ders kitaplarında Osmanlı Devletinin kuruluşuna ilişkin olarak yine bütün Türkleri "istilacı" olarak vasıflandırarak şunlar yazılmakta ve genç Ermeni dimağları bu bilgilerle ve yanlış olarak intikam hisleriyle yetiştirilmektedirler:

"Bundan sonra Küçük Asya'nın göçebe soylarının istilalarının ikinci aşaması başladı. Burada Türk sülaleleri kendi hükümdarlıklarını kurdular. Oğuz soyu Küçük Asya'nın kuzey-batısında yerleşti, Konya Sultanlığının zayıflamasından faydalanarak, onlardan I. Osman 1299 tarihinde kendi hükümdarlığını, bağımsızlığını ilan etti. Osman'ın hâkimiyeti altında birleşen Türk soyları kendilerini Osmanlı Türkleri olarak adlandırmaya başla-

(5) Manuel Sarkisyan, A Modern History of Transcaucasian Armenia, Ketch, 1975, s. 24-26; Arakelyana-Ioannisyana, İstoriya Armyanskoye Naroda, Erevan, 1951 s.152-153.

(6) Urfalı Mateos, a.g.e., s. 111-112.

(7) Erol Kürkçükoğlu, "Ermeni, Bizans ve Türk Hâkimiyetinde Ani", Ermeni Araştırmaları, 4 (Aralık 2001 - Ocak-Şubat 2002).

(8) Davut Kılıç, "Selçuklulara Kadar Anadolu'da Gregoryen Ermeni Kilisesi (M.451-1100)", Türk Kültürü, 452 (2000), s. 752-760.

(9) Ortaçağlar Tarihi, 6. Sınıf, Erivan, 2000, s. 114.

(10) Kemal Çiçek, Ermeni Soykırımını İddiaları, Cedit Neşriyat, Ankara, 2006, s. 137.

dılar. 1302 tarihinde Türk güçleri Nikomedia (İzmit) şehri yakınlarında Bizans'ı darmadağın ettiler ve Bursa şehrini ele geçirdiler. Burası Osmanlı Türk devletinin başkenti oldu. XIV. yüzyılın ikinci yarısına kadar Türkler Küçük Asya'nın Kuzey-Batısından Karadeniz'den Marmara Denizine kadar zapt ettiler.”¹¹

Osmanlı'da “millet-i sadıka” olarak kabul edilen Ermeniler, yüzyıllar boyu devletin adaletli gölgesinde huzur ve güven içinde yaşamışlar, Türklüğün insani, hoşgörülü, birleştirici anlayış ve inancından faydalanmışlardır. Himayesine aldığı her dil, din ve ırktan insanı bir arada ve huzurlu bir ortamda asırlarca, barış içerisinde yaşatabilme başarısını göstermiş olan Osmanlı Devleti'nde Ermenilere devletin çeşitli kademesinde ve üst düzey görevler de verilmiştir.¹² Osmanlı Devletinin yüzyıllarca devam eden hoşgörülü yönetim anlayışı sayesinde dini, milli, sosyal ve kültürel kimliklerini yaşayıp geliştiren Ermeniler arasında milliyetçilik fikirleri, misyonerler, yabancı okullar ve büyük devletlerin desteği ile giderek güçlenmiş ve kilisenin öncülüğünde bağımsızlık hareketine dönüşmüştür.¹³

Gücünü kaybetmeye başlayan Osmanlı Devleti üzerinde Batılı Devletler siyasi, askeri ve iktisadi emellerinin hayata geçirilmesi demek olan “Şark Meselesi”ni ortaya atmışlardır. İngiltere, Rusya, Fransa gibi sömürgeci büyük devletler Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki emperyalist amaçlarını gerçekleştirmek için “Ermeni Meselesi”ni “Şark Meselesi”nin bir uzantısı olarak her fırsatta desteklemişler ve kullanmışlardır. Bir Ermeni sorunu yaratmak ve bunu Osmanlı İmparatorluğu aleyhine kullanmakta en ağırlıklı rolü Rusya'nın oynadığı ileri sürülebilir. Türk-Ermeni anlaşmazlığına yol açan olaylarda ilk ivmeyi, Rusya'nın emperyalist yayılma girişimleri oluşturmuştur.¹⁴ 1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından sonra Ermeniler üzerinde etki kurmayı devlet politikası haline getiren Rusya nihayet büyük ölçüde amacına ulaşmıştır.¹⁵ Değişik tarihlerde kurulan ihti-

lalcı parti ve dernekler Ermeni ayrılıkçılarını sistemli şekilde silahlandırarak, devlete karşı isyanlara ve masum Müslüman ahaliye katliamlar yapmaya başlamışlardır. “Aynı süreçte Hınçak ve Taşnak adlı ihtilalcı Ermeni Terör örgütlerinin Anadolu ve İstanbul'daki terör hareketleri ve kışkırtmaları sonucunda bu örgütler Avrupa ve Amerika'yı “Türkler Hıristiyanları kesiyor” propagandasıyla heyecana düşürdüler.”¹⁶ Böylece büyük devletlerin hemen hemen tamamı, amaçlarına ulaşabilmek için Ermenilerin “hamisi” rolünü üstlenmek için herhangi bir tereddüt göstermemişlerdir.

Ermenistan Cumhuriyeti ders kitaplarında büyük Ermeni isyanlarından olan Zeytun ile ilgili bahiste Türk topraklarından söz ederken, bu bölgeden “Batı Ermenistan” diye bahsedilmekte ve ayrıca Rusya hâkimiyetinde yaşayan Ermenilerin durumlarını şu şekilde övmektedir: “Batı Ermenistan Osmanlı İmparatorluğu altında.1862 Zeytun İsyanı. Türkiye'nin hâkimiyeti altında kalan Batı Ermenilerinin iktisadi ve siyasi durumları Rusya hâkimiyetinde kalan Doğu Ermenilerinden daha kötü durumda idi. Sultan İmparatorluğu, Türk Paşaların ve Kürt Beylerinin Ermenilere karşı zorlukları ve kendi başlıkları devam ediyordu. Türkiye'de Ermeniler reaya, yani haksız-hukuksuz tabaka hesap ediliyorlardı, onlar mülk ve emlake sahip değillerdi”.¹⁷

Ermenistan okullarında verilen tarih eğitiminde Türklerle ilgili anlatımların gerçeği bu kadar tahrif etmesi, gelecek nesillerin ancak düşmanlık hisleriyle eğitilmesine sebep olacaktır. Oysa Ermenilerden Osmanlı devletinin her kademesinde devlet memuru, bakanlar, paşalar, sanatçılar, mimarlar ve tüccarlar vardı. Osmanlı tarihi Ermenilerden 22

(11) Ortaçağlar Tarihi, 6. Sınıf, s. 114.

(12) Rahip Y. G. Çark, Osmanlı Devleti Hizmetinde Ermeniler, İstanbul, 1953.

(13) Kamuran Gürün, Ermeni Dosyası, Ankara, 1983.

(14) Justin Mc Carthy, “Türk-Ermeni İlişkilerinin Dünü Bugünü ve Yarını”, İstanbul, 28 Mayıs 2001, s. 15.

(15) Çiçek, a.g.e., s. 141.

(16) Sabahattin Özel, Batılıların Gözüyle, Türk Ermeni İhtilafı Makaleler, Ankara, 2007, s. 9.

(17) Danielyan - Melkonyan, a.g.e., s. 232.

bakan, 33 milletvekili, 29 paşa, 7 büyükelçi, 11 başkonsolos, 11 üniversite öğretim üyesi ve 41 üst kademe yöneticisi memur kaydetmektedir. Ve “mülk edinme hakları yok” diyecek kadar yanlı ve yalan tarih yazıcılığının Ermeni gençlerinin geleceklerini yanıltmaktan başka bir getirisi olmayacaktır. Osmanlı Devletinde zaten ekonomik gelir seviyesi en yüksek olan unsurlar Ermenilerdi.

Yukarıda Zeytunla ilgili Ermenice kaynaktan çevrilen metinlerin yer aldığı kitabın birkaç sayfa sonrasında ise, kendi ifadeleriyle kendilerini şu şekilde tezip etmektedirler: “Kilikya’da Davros (Toros) dağlarında Maraş’ın kuzeyi Zeytun veya Ulniya olarak adlandırılıyordu. Zeytun’un merkezinde ve etraf köylerinde yaklaşık 35-40 bin Ermeni yaşıyordu. Şehir merkezinde 17 bin civarında insan yaşamaktaydı. Onlar tarım, hayvancılık ve sanatkârlıkla uğraşıyorlardı. Zeytunlular çoktan beri yarı özgür durumdaydılar ve Sultan hükümetine yıllık bazı vergiler ödüyorlardı”.¹⁸

Tarım hayvancılık ve zanaatkârlıkla işgal eden Zeytun ahalisinin, aynı zamanda yarı özgür yaşadıklarının belirtilmesinin anlamı, fazla yoruma gerek kalmaksızın açıktır. Ayrıca verilen nüfus bilgilerinin de çok abartılı olduğu, hem Osmanlı, hem de İngiliz belgeleriyle ortaya konulmaktadır: “Vilayet salnamelerine göre Zeytun kazasının 1900 tarihi itibarıyla azınlık nüfusu 9.352 iken, Müslüman nüfus 8.356 idi. İngiliz konsolosu Barnham’ın memorandumuna göre ise, Zeytun’daki Ermenilerin 1895 ayaklanmasından önce nüfusları 7.500 idi. Bu rakam resmî istatistiklerden daha az bir sayıyı göstermektedir”.¹⁹

Tarih Kitapları eğitim amaçlı, doğru bilgilerin ve tarafsız yaklaşımların yer verildiği yayınlar olmalıdır. P. J. Lee’ye göre: “Toplumun tarih öğretimi vasıtasıyla değiştirmek arzusunda olanların düşüncelerinin temelinde siyasi kaygılar yatmaktadır. Bu kaygılar tarih öğretiminin dışında tutulmalıdır. Sosyalleş-

me, kendine güvenen vatansever insanların veya iyi vatandaşların yetiştirilmesi, kimseye geçmişin bilgisini kullanma veya geçmişin nasıl şekillendirildiğine dair sınırlar koyma hakkını vermez. Çünkü bu hedefler şüphe uyandıran sloganlardır ve tarihsel kriterler ile desteklenemezler”.²⁰

Ermeni meselesinde bir dönüm noktası sayılabilecek 1877-1878 Türk- Rus savaşından sonrası hakkında, Ermeni tarih ders kitaplarında şu yanlı ve nefret dolu ifadeler yer verilmektedir: “1877-1878 Rus-Türk savaşı, onu takip eden San Stefano Antlaşması ve müttefiklerin Berlin toplantısı, Ermeni meselesi tarihinde köklü değişiklikler ortaya koydu. Ermeni meselesi uluslararası diplomatik yolla çözülmedi. Yeni durumda; bir tarafta Türk gaddarlığı, diğer tarafta kendi probleminin doğru ve doğal adaletli çözümünü bekleyen Ermeni halkı durmaktadır. Ermeni meselesinin doğal çözümünü engellemeye çalışıyorlar. Ermeni devletini Sultan hükümeti evlatlığa alıyor ve kendine özgü Türk tarzı çözüm taktiği uyguluyor. Berlin toplantısını takip eden birinci on yılda Batı Ermenistan’ı gerçek sahiplerinden mahrum bırakma siyasetini gerçekleştirme maksadıyla bölge yöneticileri ve vergi memurları daha çok demografik yapı ile ilgili eylemler gerçekleştiriyorlar. 1890 yılının başlarından itibaren Ermeni özgürlük güçlerinin ve gelişen doğal olaylara karşı Abdülhamit rejimi Ermeni problemini daha radikal usullerle çözmeye ve yok etmek için açıklamalar yapmaktadır”.²¹

Yapılan birçok ıslahatlara rağmen tarih kitaplarında hala çözümün olmadığını iddia ederek, Osmanlı Sultanının olmayan Ermeni devletini “evlatlık” olarak alıkoyduğundan bahsetmeleri dikkate şayan bir ifadedir. “1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı’nın sonunda Yeşilköy’de imzalanan San Stefano Antlaşması’nda, Osmanlı topraklarındaki Erme-

(18) Danielyan - Melkonyan, a.g.e., s.234.

(19) Muammer Demirel (ed.), British Documents on Armenians, 1896-1918, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 158.

(20) Dursun Dilek, Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi, Ankara, 2007, s. 36.

(21) R. Simonyan, Ermeni Tarihi, Erivan, 2000, s. 201.

niler için 'reform' yapılması öngörüliyordu. Yeşilköy'e gelmiş olan Grandük Nikola'yı ziyaret eden Ermeni patriği Narses'in talebi üzerine, reforma ilişkin bir madde antlaşmaya ilave edildi. Ermeniler böylece Rusya'nın himayesine girdiler."²² Bu durum Türk-Ermeni ilişkilerini daha da gerginleştirmişti. Osmanlılar bu tarihten sonra haklı olarak Ermenilere şüphe ile bakmaya başlamışlardı. "Berlin Antlaşması ile Büyük devletlerin desteğini alan Ermeni milliyetçileri Osmanlı sınırları içinde ve dışında ihtilalci-silahlı terörizmi mücadele metodu olarak seçen parti ve dernekler kurarak 1890 yılından itibaren silahlı eylemlerini yoğunlaştırmışlardır".²³ Osmanlı Devleti bulunduğu jeopolitik ve jeostratejik konumu dolayısıyla, bu tarihten sonra çeşitli entrikaların çevrildiği büyük bir coğrafi alan olmuştur. Osmanlı Devletini parçalamak isteyen sömürgeci devletler "şark meselesi"ni icraata geçirmek için yüzlerce yıldır Türklerle iç içe-dostça yaşayan Ermenileri kullanmışlardır. Belki şaşılacak olan durum, Ermenilerin de bu duruma asla itiraz etmemeleri ve "Büyük Ermenistan" hülyası nedeniyle sıcak bakarak alet olmalarıdır.

Nitekim Ermeniler bu durumu ders kitaplarında: "Balkan isyanlarının ve Rus-Türk savaşının getirdiği sonuçlardan biri de Osmanlı Türklerinin Avrupa'dan kovulması"²⁴ olarak ifade etmektedirler. Ermenistan'da okutulan tarih kitaplarında Osmanlı Devleti'nin son yıllarında hâkimiyeti eline geçiren İttihat ve Terakki Partisi'nin yönetimiyle alakalı bilgilere geniş yer verilmiştir: "Genç Türkler (Jön Türkler)in (İttihat ve Terakki) İhtilali ve Batı Ermenileri İttihat ve Terakki idaresi yıllarında özgürlük hareketleri." "Sultana muhalif güçler, Genç Türk ve Taşnak partileri, Arap, Yahudi, Makedon komiteleri Şubat 1907'de Paris'te yönetimi devirmek için güçlü mücadele edecekleri ve Türkiye'deki baskıcı düzenin kurallarını bozma konusunda anlaşma yaptılar. XIX. yüzyılın sonu XX. yüzyılın başlarında Türkiye'ye tabi halkların milli özgürlük hareketleri arttı. İm-

paratorlukta Türk burjuvazisi önderliğinde Sultana karşı hareketler başlamıştı, onlar kendilerini Genç Türkler olarak adlandırmıyorlardı. Onlar "İttihat ve Terakki" partisini kurdular. Haziran 1908 tarihinde Makedonya'da subay olan Enver ve Niyazi Beylerin önderliğinde askerler isyan ettiler. Kısa zamanda Türkiye'de devletin köklü değişimi gerçekleşmeye başladı. Nerede Genç Türk keskin rol oynuyordu, orada monarşi kanunları kabul edildi. Ermenilerin de içlerinde bulunduğu imparatorluğun bütün halkları, önce Hamit firavunluğunu devirmeğe can atıyorlardı. Ermenilerin büyük kısmı Genç Türklerin vaatlerine inanıyordu, sonundaysa kendi azaplarıyla kesildiler. Ama yeni hükümet kendi vaatlerini çabucak reddetti. Onlar Osmanizm (Osmanlılık) politikasını esas aldılar, yani Türk İmparatorluğunda Türk halkı dışında hiçbir sakin (halk) kalmayacak²⁵. Bu halkların mukavemetiyle karşılaşan İttihat ve Terakki bu ihanet planlarında başarısız oldular. Aynı zamanda onlar Panislamizm ve Pantürkizm planları yapıyorlardı. Birinci maksat Türkiye'nin etrafına Müslümanları yerleştirerek Müslüman ülkelerle mesafeleri birleştirmek, ikinci ise Türk dilli halkları birleştirmekti. Genç Türklerin imparatorluğun Türk olmayan sakinlerini zorla Türkleştirme siyasetine karşı tepkiler yapılıyordu. Diğer taraftan İkinci Abdülhamit'in gaddarlığına karşı gizli (isyan) hazırlık yapılıyordu. 31 Mart 1909 tarihinde değişim (Meşrutiyet) gerçekleşti. Ama Genç Türklerin yönetimi hükümetin sadık askerlerini yeniden yapılandırdılar. Abdülhamit tahtan indirildi. Genç Türkler onun kardeşi 5. Mehmet'i tahta çıkardılar."²⁶

Büyük devletlerin doğuda bağımsız bir Ermeni devleti kurmak suretiyle Anadolu'yu parçalamak istediklerinin farkında olan Sultan Abdülhamit Han Doğu Anadolu'da fev-

(22) İlber Ortaylı, Soykırım' İddialarının Arkasındaki Gerçek, Popüler Tarih 35 (Temmuz 2003), s. 60.

(23) Esat Uras, Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi, Belge Yayınları, İstanbul, 1987, s. 421-457.

(24) Simonyan, a.g.e., s. 243.

(25) Oysa Osmanlılık akımının böyle bir mana taşımadığı ortadadır.

(26) Vladimir Bahşi Barhudaryan, 7. Sınıf Tarih kitabı, Erivan, 1999, s. 140-143.

kalade tedbirler aldı. Erzurum'da örfi idare ilan edilerek Ermenilerin güvenliğini sağlamak üzere buraya iki tabur asker gönderilerek, reform uygulamaları geçici olarak askıya alındı. Buna karşılık Ermeniler faaliyetlerini artırmaya ve Avrupalı devletlerin dikkatlerini kendi üzerlerine çekmeye çalıştılar. Anadolu'da çıkaracakları isyanlarla bunu sağlayabileceklerini düşündüler. Bu faaliyetleri kurdukları Hınçak (1887) ve Taşnak (1890) ihtilal örgütleri vasıtasıyla gerçekleştirdiler.

Ermeni ders kitaplarında Osmanlı Padişahı Abdülhamit için kullanılan hakaret dolu haksız ithamlar genelde bütünüyle Türk Devlet adamları için de kullanılmaktadır. İkinci Meşrutiyetin ilanı Ermenileri hem sevindirmiş, hem de cesaretlendirmişti.²⁷ Ermeni Komiteleri, Genç Türkler (Jön Türkler) in (İttihat ve Terakki) İhtilalinde ortak olarak yer almışlardır. Ermeni cesaretinin en belirgin yansıması 1909 Adana olayları oldu.²⁸ Ermenistan tarih dersi kitaplarında Adana ve çevresinde cereyan eden olaylar "kıırım" olarak verilirken, her zaman olduğu gibi Ermeni isyancıları ve çeteleri kahraman ve masum olarak şu şekilde takdim edilmektedirler:

"Adana Kıırımı/Katliamı. Genç Türklerin idarecileri milli azapları şiddetlendiriyor. Çok geçmeden bu siyaset Türk olmayan (ki, Ermeniler de buraya dâhildi) halklar üzerinde acı meyvelerini veriyordu. Yönetimde güçlenen Genç Türkler Kilikya Ermeni kıırımlarını planlayıp gerçekleştiriyorlar. Bununla onlar Ermenilerin mülklerini en başlıca olarak ise milli imkânlarını almayı istiyorlardı. 1 Nisan 1909 tarihinde Adana idarecilerinin telkini ile Türkler şehrin Ermenilerin yaşadığı kısımlarına sokulmuşlar ve kıırımlara başlamışlardır. Kıırımlarda kadınlar, çocuklar ve yaşlılar helak oldular. Ermenileri daha gaddar, yırtıcı ve kaba eşkıyalar öldürdü. Bu cinayetler üç gün devam etti. Katliamlar sadece Adana şehrinin sınırları dâhilinde kalmadı. Kıırımlar Kilikya'nın Ermenilerin yaşadığı diğer bölgelerinde de oldu. Kilikya'nın başka yerlerinde kendini savunan Ermeniler çoklarının kurtulmasına

imkân vermişti. Adana katliamının hemen birinci günü şehrin üç Ermeni mahallesinin sakinleri kendini savunma işini teşkil ettiler. Çok iyi silahlanmış 173 Ermeni kahramanı müracaat etti. Birinci katliamın bitiminden sonra, hükümet adamları kandırarak şehrin Ermenilerinin silahlarını topladılar. Kendilerini mukavemet imkânıyla temin eden Türkler ikinci defa Nisan'ın 12'sinde Ermenileri kıırma uğrattılar. Adana'da 18.000'den çok Ermeni bu şekilde kurban edildi.

"Genç Türkler gördükleri Ermenileri özgürce cezalandırmayı her zaman olmasa da başarıyorlardı. Şiddetli kıırımlara Dörtüyük köyünün Ermenileri silahsız mukavemet gösteriyorlardı. Şeyh Murat köyünün Genç Türklerle beş günlük mukavemeti sebebiyle sakinler Adana'dan uzağa sığınmayı becerebildiler. Kilikya'nın kahraman Ermeni savunucuları arasında Haçin'in 12 günlük mukavemeti önemli yer tutmaktadır. Şehrin Ermenileri Rahip Nerses önderliğinde sayı üstünlüğü çok olan Türk güçlerine mukavemet ettiler. Düşman Ermeni mukavemetini hiçbir şekilde kıramıyordu. Sonunda Mersin şehrinin İngiliz konsolosunun gayretiyle olaylara ara verildi. Türk kıırımlarına karşı mukavemet gösteren Sis şehrinin Ermenileri düşmanın bütün hücumlarını geri tepebiliyordu. Ermenilerin mukavemetini kıramayan düşman eli boş bir şekilde uzaklaşmaya mecbur kalmıştır. Maraş şehrinin Türk yönetimi Ermenilere her hangi bir zorluk tatbik etmeye cesaret edememişti. Zeytunluların karşı hücumlarından korkuyorlardı. Mağaralarda ve dağlarda savunucuları (çeteler) vardı. 1909 yılında Kilikya Ermeni kıırımlarında 30.000'den fazla Ermeni kurban edildi. Ermeni yerleşim bölgelerinde durum daha da ağırlaşmıştı. Sadece Adana vilayetinde Ermenilerin maddi kaybı yaklaşık 20 milyon Türk lirası idi".²⁹

Görüldüğü gibi bu tarih ders kitabında da baştan sona tamamen ayaklanma hareket-

(27) Özel, a.g.e., s.11.

(28) Gürün, a.g.e., s.173.

(29) Barhudaryan, a.g.e., s. 140-143.

leri anlatılmakta ve olaylar 7. sınıf öğrencilerine çok basit bir şekilde ancak düşmanlık hislerini uyandırıcı şekilde aktarılmaktadır. Öyle ki Kiliseler öncülüğünde yürütüldüğü ifade edilen Ermeni ayaklanmalarına karşı devleti, “Ermenilerin mukavemetini kıramayan düşman” olarak gördüklerini itiraf etmektedirler. Yine isyanların karşısında Osmanlı askerlerinin “eli boş bir şekilde uzaklaşmaya mecbur kaldıklarını” ve “Maraş-Zeytun’da da Türk yönetiminin Ermenilere herhangi bir zorluk tatbik etmeye cesaret edemediği vurgulanıyordu. Osmanlı devleti güya Zeytunluların karşı hücumlarından korkuyordu. Mağaralarda ve dağlarda savunucuları (çeteler) “olduğunu belirterek, esasında ihtilalci faaliyetlere çok öncesinden hazırlandıklarını da itiraf etmektedirler. “Ermeni milliyetçiliği ve ayrımcılığının oluşmasının geçmişi, XVII. yüzyılın son çeyreğine kadar uzanır. Ermeniler, Papa ve Avrupalı devletlerin daha sonraki dönemlerde Rusya’nın yardımıyla devlet kurabilmek için faaliyetlere girişmişlerdir.”³⁰

Anadolu’nun her şehrinde köyünde ermeni silahlı çetelerinin sürdürdüğü isyanlar ve katliamlar batılı devletler ile Rusya tarafından desteklenmektedir. Adana ve Çukurova bölgesinde tertiplenen olaylar daha sonra yaşanacak vahim gelişmelerin, katliamların ve işgal girişimlerinin birer provası olarak planlandığı anlaşılmaktadır. 1909 yılında İstanbul’daki “31 Mart Olayı”nın akabinde, devletin geçici olarak hükümsüz kalması, Ermenilere de aradıkları fırsatı vermiştir. Adana’da Ermeni Piskoposu Muşeg’in teşvikleri ile 14 Nisan 1909 tarihinde meydana gelen Ermeni isyanı, Avrupa devletlerinin dikkatlerini çekerek müdahalelerini sağlamak ve Adana, Maraş, Mersin ve İskenderun’da Hıncakların da yardımları ile bir Ermeni Devleti kurmak amacı ile yapılmıştır.³¹ Adana olayları Türk ve Ermenilerin birbirlerinden fikri olarak tamamen kopmalarının başlangıcı sayılmaktadır.

Tarih dersine disiplinin dışında bir takım misyonlar yükleyerek hazırlanan bir

program, bir takım tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Tarihçilikte olgu, olay ve görüşlerin/yorumların birbirinden ayırt edilmesi gerekmektedir. Tarihin fazlasıyla önemsendiği bir dünyada yaşıyoruz. Uluslar tarihi farklı amaçlarla kullanma gayreti içindedir. Günümüzde düşman toplum ve devletlerin tarih ve tarihe ait değerler üzerinden büyük ve etkili propagandalar yapmaları kin ve düşmanlıkların büyümesinden başka bir işe yaramayacaktır. Ermenilerce yapılan isyanlar ve katliamlardan önce Osmanlı devleti ve Müslüman halk tarafından Ermenilere yapılan bir hareket söz konusu değildi.

Prof. İ. Kafesoğlu: “Tarih insanların zaman ve mekân içinde geçirdikleri ve bu insanların psiko-fizik hareketlerini, bu hareketlerin sebep-netice münasebetlerine dayanan ortak değerlerini araştırır ve tasvir ettiği”³² ni belirtir. Prof. Bekir S. Baykal’a göre de, Tarih İlmi; “İnsanların üyesi buldukları toplumu etkileyen eylemlerinden doğan olayları zaman ve yer göstererek anlatan: bu olaylar arasındaki nedensel ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri araştırıp gösteren bilimdir”.³³

Ermenistan okullarında okutulan ders kitaplarında Türkiye’nin doğu topraklarından günümüzde ısrarla “Batı Ermenistan” diye yazıp çizmelerinin zihni ve siyasi arka planında hala teskin edilememiş müteceviz duygular ve bir türlü vazgeçilemeyen haksız taleplerin yattığı aşikârdır. “Ermeni meselesi”, farklı aşamalardan geçerek, Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde ve özellikle İttihad ve Terakki’nin hükümet olduğu Birinci Dünya Savaşı’nın başlangıç yıllarında Ermeni halkının, Türk hükümeti tarafından Ruslarla işbirliği ve ihanet içinde oldukları gerekçesiyle bir soykırıma tabii tutulduğunun ileri sürülmesi temeline oturmaktadır.

(30) Seyit Sertçelik, Rus ve Ermeni Kaynakları Işığında Ermeni Sorunun Ortaya Çıkış Süreci 1678-1914, Ankara, 2009, s. 301.

(31) 1909 Adana Ermeni Olayları hakkında geniş bilgi için bkz. Cemal Paşa, Hatıralar, İstanbul, 2001.

(32) Tuncer Baykara, Tarih Araştırma ve Yazma Metodu, İzmir, 1996, s. 4; Bkz. Togan, Zeki Velidi, Tarihte Usûl, İstanbul, 1981

(33) Baykara, a.g.e., s. 4.

Birinci Dünya Savaşı Türk-Ermeni ilişkileri için artık geri dönülemez tam bir dönüm noktası oldu. Osmanlı Devleti cep-helerde savaş halindeyken, düşmana yardım ve yataklık eden, isyanlar çıkaran, Müslüman halka katliamlar yapan kendi tebaası olan bir topluluğu ancak şimdi düşmanının müttefikini arkasında bırakması düşünülemezdi. Bu sebeplerle savaş bölgelerinden Ermenilerin çıkarılması çok gerekli bir askeri tedbirdi. Üstelik bu tedbirin daha fazla geciktirilmesi gerektiği, Ermenilerin Çanakkale'ye İtilaf devletlerinin demir attığı tarihlerde çıkardıkları isyanlar ve 1915 Nisan ayında Van'ın Ermeniler tarafından işgal edilmesi ve 20 Mayıs 1915 günü Ruslara teslim etmeleri bardağı taşıran son damla oldu. Osmanlı tebaası Ermenilerin bu "ihamet"i, Osmanlı yazışma diliyle zorunlu göçün "bir dakika fevt" edilmeden gerçekleştirilmesini gerektirdi.³⁴

Osmanlı Devletinin mecburi bir kararlarla meşru bir güvenlik tedbiri olarak tehirci uygulamaktan başka bir çıkar yolu kalmamıştı. Tehcir ile alakalı olarak Ermenistan ders kitaplarında konu Osmanlılık, Türkçülük ve Turancılık ideolojisine bağlanmaktadır. Barhudaryan adlı yazarın 10. Sınıf Ermeni gençleri için hazırlanmış olduğu tarih ders kitabında, özellikle Ermeni gençlerinin "Türk düşmanı" olarak yetiştirilmesi konusunda hayli gayret sarfetmekte olduğu anlaşılmaktadır. Meselenin sebepleri üzerinde asla durulmamaktadır. Tehcirin, Ermenilerin Ruslarla işbirliğinin neticesinde alınan bir karar olduğu hiç sorgulanmamaktadır. Söz konusu kitabın tehcirin gerekçeleriyle ilgili kısmı şu şekildedir:

"Ermeni Felaketi"

Ermeni ahalinin yerinden çıkarılması ve kırımları (katliamları): I. Dünya Savaşı koşulları Türk hükümetine, Osmanlı tebaalarını ve Ermenileri cezalandırma fırsatı veriyordu. İmparatorluk topraklarında yaşayan Türk milletine ait olmayan Müslümanların Türkleşmesi, Hıristiyanların ise yok edilmesi planlanıyordu. Hazi-

ran 1914 tarihinde şimdilik Genç Türkler hükümeti Trakya'da ve Küçük Asya'da yaşayan 90.000 Rum'u sürgün etmeğe başlamıştı. Batı Ermenistan'da ve Küçük Asya'nın Ermeni bölgelerinde yaşayan Ermeni halkı, Genç Türklerin sürgün siyasetinin kurbanlarındandır. Talat Paşa (İçişleri Bakanı, 1917-1918 yılları, Baş vezir), Enver Paşa (Savunma Bakanı), Cemal Paşa (Donanma Bakanı, Filistin cephesi komutanı), Bahaeddin Şakir Bey (Genç Türkler Partisi merkezi komitesinin üyesi), Nazım Bey (Genç Türkler Partisi merkezi komitesinin üyesi, Eğitim Bakanı) ve başkaları bu işlerin düzenleyicisidirler.

Ermenileri yok etmeyi düşünen Genç Türkler böylece Ermeni problemini ortadan kaldırmaya çalışıyorlardı. Sonunda, Türkiye'nin iç işlerine müdahale etmek için Avrupa devletleri Ermeni problemini kullandılar. Osmanlı idarecilerinin Pantürkist planlarını gerçekleştirme yolunda Ermeniler ve Ermenistan özel bir bahane gibiydi. Pantürkizm o yıllar Türkiye'nin önemli ideolojilerindendi. "Büyük Turan" Türk devletinin kurulmasına çalışılıyordu. Genç Türkler bu devlete bütün Türk dilli halkları çekmek istiyordu ve kendi hâkimiyetlerini İstanbul'dan Altaylara kadar genişletmek istiyorlardı. Ermenileri yok etmenin diğer bir sebebi, Ermeni burjuvazisinin ülkenin bütün ekonomi sahalarında güçlü ve ebedi tutumları idi. Yeni Türk burjuvazisi güçlenmek zorundaydı, bu yüzden ekonomik yarıştan hoşlanmıyordu. Ermeni soykırımını gerçekleştirmenin böyle siyasi ve ekonomik sebepleri mevcuttu.

Genç Türk liderleri, başlamış savaşa Büyük Britanya'nın, Rusya'nın ve Fransa'nın müdahalesini müstesna hesap ediyorlardı. Buna Nazım Bey'in verdiği bir beyanat şahitlik ediyor ki, partinin gizli toplantılarından birinde, "Ben defalarla söylüyorum ve şimdi de tekrar ediyorum; Ermeni halkının kökünü mahvetmek lazımdır, hiçbir Ermeni kalmasın ülkemizde ve bu isim de unu-

(34) Çiçek, a.g.e., s. 152.

tulsun. Şimdi savaştır, böyle uygun ortam bir daha ele geçmez. Büyük devletlerin müdahalesi ve dünya medyasının karışık şikâyetlerinde ise bu iş görünmez kalır.”³⁵

Yukarıda alıntısı yapılan ifadeler tarihe ait yanlı ve düşmanlık hislerinin gelecek nesillere aktarılmasını hedefleyen birer propagandadan öteye bir değer taşımamaktadır. Hiçbir esaslı kaynağa ve bilgiye dayanmayan “Ermeni halkının kökünü mahvetmek lazımdır” ifadelerini okuyan bir Ermeni gencinin, Türklere karşı iyi niyet göstermesi veya en azından tarafsız olması beklenebilir mi? Tabii ki hayır. Oysa Türklere, tarihin hiçbir devrinde ne Ermenileri ne de başka bir insan topluluğunu yok etme, katletme, kırma gibi bir düşüncelere sahip olmamışlardır. Ermeni meselesinde başlangıcından itibaren isyan ve katliamlarla Osmanlı devlet düzenini bozan ve ona saldıran Ermeniler olmuştur.

Bazı insanlar ve toplumlar, gelecekteki oluşumları şu veya bu şekilde etkileme arzusunu gösterirler. Böyle olunca, tarihe müdahale etmek isterler ki, gelecek kendi beklentilerine göre oluşabilsin. Oysa büyük milletlerin hayatında tarih, çok daha önemli bir yere sahiptir. Çünkü tarih sayesinde geleceklerini planlayıp, bunu çok başarılı şekilde gerçekleştirebilirler.

Ermeni diasporası ve teşkilatlarının ana gayesi Avrupa kamuoyunu, Hıristiyanlığı da kullanarak, Osmanlı Devleti aleyhine harekete geçirmektir. 1894-1896 olayları ve 1909 Adana olaylarında bu propaganda metodu çok iyi kullanılmış, Avrupa ve Amerika’da yüzlerce kitap-afiş bastırılmış, Avrupa ve ABD gazetelerinde ölen Ermenilerle ilgili haberler abartılarak verilmiştir. Bu suretle kamuoyu, “zalim Türk”ler aleyhine ve “mazlum Ermeniler” lehine etkilenmiştir.

Anlaşılabileceği üzere tarih, belge ve geçmişin yorumları ile ilgilidir. Tarihsel araştırmaya dayanan bir tarih öğretimi anlayışı, öğrencilerin bilişsel yeteneklerini geliştirmek ve onlara tarihsel duyarlılık kazandırmak ile

sınırlıdır. En iyimser bir tahminle tarih dersi öğrencilerin kendi toplumlarını anlamasında ve bu toplumda kendi kimliklerini bulmalarına yardımcı olmaktadır. Fakat unutulmaması gerekir ki tarih öğretiminden ahlak ve vatandaşlık eğitimine katkıda bulunmayı garanti eden kesin sonuçlar çıkarılamaz.

Bu bağlamda Ermenilerin yaptığı gibi, sözde Ermeni soykırımını bir okul programı olarak seçmek yeterince problemlidir. Çünkü tarihçiler arasında bile bu konuda bir uzlaşma yoktur. Bu okul programına bakıldığında kanıt olarak ileri sürülen belgelerin birçoğu Ermenilerin kişisel hatıralarına ve yorumlarına dayandırılmaktadır. Olay hakkında Osmanlı kaynakları ve bilimsel ölçülerde yazılan diğer tarih kitaplarından faydalanılmamıştır.

Bize göre geçmiş bu belirsizlik ve önyargılarla okul programlarına yansıtılmak, öğrencilerin bazı milletler hakkında yanlış düşüncelere sahip olmasına sebep olacaktır ki, bunun pedagojik açıdan eğitim politikalarında arzulan hedefler arasında olmaması gerekir. Bridges’in de dediği gibi; bir kanıt veya bir fikre referans verilmeksizin hiçbir şekilde doğruluğu kanıtlanmamış bir şeyi doğru imiş gibi sunmak basit bir sahtekârlıktan öteye gitmez.³⁶ Ermenistan’da okutulan ders kitaplarında tarihte cereyan etmiş olaylarla alakalı çocukların beyinlerine ırkçılık ve düşmanlık tohumlarının ekilmeye devam edilmektedir. Bridges’in ifadesiyle, sahtekârlık sürdürülmektedir. Geçmişten gelen veya halen devam eden ve gelecekte oluşacak meselelerin daha da içinden çıkılmaz hale sokacak yanlış eğitim, iki toplumun komşu olarak dostluklarına ziyan getirmeye devam edecektir. Ermeni tarihçiler hiçbir delile sahip olmadıkları halde bütün olayları, baskınları, Ermeni kayıplarını, Osmanlı idarecilerinin planlı imha operasyonları saymaktadırlar.

Bu defa Ermeni kırımının yanına Yunan ve Arap kırımını da ekleyen Ermeni ta-

(35) Vladimir Bahşi Barhudaryan, 10. Sınıf Tarih Ders Kitabı, Erişim: 2001, s. 146-153.

(36) Dilek, a.g.e., s. 36-37.

rihçileri, aşağıdaki bölümlerde çok yanlı olaylar ve abartılı sayılar vererek tarihi yanlışlarının vahametini daha da büyütmektedirler:

“1914 tarihinde kurulmuş ‘özel teşkilat’ (Teşkilat-ı Mahsusa) umumi rehberliğini Şakir Bey idare ediyordu. Başlıca cinayet adamları, zindanlardan kurtulmuş caniler bu teşkilatın bünyesi içinde toplanıyorlardı. Bu teşkilatın grupları Ermenilerin toplu şekilde yok edilmesiyle görevlendirilmişlerdi. Birinci Dünya Savaşı yıllarında, Ermeniler kitlesel şekilde yerinden çıkarma ve kıyımlarından başka Osmanlı idarecileri diğer halk tebaalarının, Yunanların ve Arapların kısmen kıyımlarını gerçekleştirdiler. Türk idarecileri bu halklara ani, beklenmedik gaddarlıklar yapıyorlardı. Ermeni siyasi çevreleri bu felaketi göz önünde bulundurmaya becerememişti.

Soykırım siyasetini gerçekleştirmek amacıyla Türk idarecileri Ermenileri mukavemet gösterme imkânlarından mahrum etmişlerdi. Savaşın başlarında Osmanlı ordusu 60.000’den fazla Ermeni’yi askere çağırmişti. Onları *1915 yılının baharında silahsızlaştırarak; mecburi olarak yerlerini değiştirerek ve geri hizmetlerde işçi olarak çalıştırarak etkisiz hale getirmişlerdi*. Batı Ermenilerinin kitlesel kıyımı ve sürgün işinin kontrolü üç kişiden oluşan bir komisyona havale edildi. Bunlar; Doktor Nazım, Bahaddin Şakir ve Maarif Bakanı Şükrü. Genç Türkler Partisi üyelerinden Mevlanzade Rıfat kendi kitabında soykırımı devletin önceden planladığını teferruatıyla açıklayarak şunları söylüyor: Üçlü komisyon devletten müstakil icra organıydı. Devlet içinde devletti. Talimatları takip eden bürolara sahipti. Komisyon hapishanelerden canileri toplayıp “çete” denilen yırtıcı-vahşi gruplar oluşturma kararı verdi.

Üçlü grup üyelerinden her biri Osmanlı İmparatorluğunda Ermenilerin yaşadıkları bölgeleri üç bölgeye ayırarak Batı Anadolu, Doğu Anadolu-Batı Ermenistan- ve Kilikya-Kuzey Suriye’de karargahlar kurdular. Üçlü komisyonun icraatlarını İçişleri

bakanı Talat Paşa denetlemekteydi. Böylece büyük felaket Genç Türkler hükümeti tarafından evvelden düşünülmüş ve tamamen evvelce planlanmıştı. 15 Nisan 1915 tarihinde Batı Ermenilerinin ölüm emri Talat, Enver ve Nazım tarafından imzalanarak onaylanıp yerel hakimiyetlere gönderildi”.³⁷

“Osmanlı ordusunda hizmet eden Yunanlar da Ermenilerle birlikte silahsızlandırıldılar. Silahsız Ermeniler daha ağır işlerle görevlendirildiler, yükler, yollar, köprülerin inşaatı ve yüklerin yer değişimi gibi. İşte o zaman Ermeni askerler 50 veya 100’er kişilik gruplar oluşturularak kaba bir şekilde yerinden götürülüyor, asker ve polis kontrolünde yok ediliyordu. Arçış (Erciş) şehrinde 3000 Ermeni askerini hapis ediyorlar, kışlada onlara yemek de vermiyorlar. Ondan sonra 100 kişiyi götürüp kurşunluyorlar, kalan askerler bekçilerin üzerine hücum ediyor ve silahlarını alıp kurtuluyorlar. Polis o zaman Ermeni sakinlerin mülklerini az da olsa silahını ve cephanesinin büyük bir kısmını müsadere ediyor.

Sonraki adımda Genç Türk idarecileri, dini ve dini olmayan üyeleri özellikle Ermeni ileri gelenlerini hapsedmeye ve yok etmeye başladılar. Bu adımda hükümet Ermenileri liderlerinden ve teşkilat güçlerinden mahrum etmek istiyordu. Nazaret Çavuş (Noraşharyan) Zeytun’da hapis ediliyor ve öldürülüyor, milli özgürlük hareketinin önemli adamlarından İşhanı (Nigoğayos Bogosyan) Van’da Osmanlı Divanı üyesi Vramyan (Onik Derdzakyan) ve başkaları. Urfa şehrinde 100’den fazla Ermeni hapis ediliyor ve öldürülüyor.

Daha ağır darbe ise İstanbul’da oluyor. 24 Nisan 1915 yılında 600’den fazla Ermeni âlimi, yazarlar, sanatkârlar, doktorlar, öğretmenler orada hapis ediliyor ve sürgüne gönderiliyor.”³⁸

(37) R. Simonyan, a.g.e., 2000, s. 246.

(38) Barhudaryan, a.g.e., s. 146.

Bu ifadelerin yer aldığı kitabın basım tarihi 1999 yılı. Paranteze aldığımız çevirinin yer aldığı kitap ise 2000 yılında basılmıştır. İlk yayınlanan kitapta 600 sayısının, bir yıl sonra basımı yapılan kitapta 800 olarak verilmesi dikkatlerden kaçmıyor. (Planın ikinci aşaması Ermeni halkının ileri gelen aydınlarının başının kesilmesi idi. 24 Nisan 'da İstanbul'da polisler 235 ünlü Ermeni aydını hapsedti. 29 Nisan'a kadar hapsedilen aydınların sayısı 800 oldu, bir takım eziyetlerden sonra barbarca yok edildiler. Batı Ermenilerin kolunu ve başını kesmekle, onları dış ülkelerden tecrid etmekle Türk hükümetinin üçüncü adımı başladı. Kimsesiz kadınlar, yaşlılar, çocuklar kitlevi şekilde kırıldı ve sürgün edildi. 1.5 milyon insan feda edildi. Bu beşeriyet tarihinde görülmemiş soykırım idi.)³⁹ "Besteci komitesi, şairler Daniel Varujan, yazar Grigor Zöhrab, ressam Hrant Astvatsatryan ve başka önemli şahsiyetler hapis edilenler arasındaydı. Ermeni düşünürlerin büyük kısmı kırımcılar tarafından öldürülüyor. Hınçak Partisinin önemli üyelerinden Paramazı (Matyevos Sargsyan) ve onun 19 parti arkadaşları İstanbul'da 1915 yılı Haziran ayında sahte iftiralarla hapsediliyor ve ölüm cezasıyla cezalandırılıyorlar. Genç Türkler Hükümeti 18-45 yaş arası Ermeni erkeklerini sürgün ederek yok etmeye başlıyor ve sonra diyebiliriz ki, savunmasız kalan Ermeni kadınlar, çocuklar ve yaşlıları zorla sürgün ediliyor ve kırılıyorlardı. Valilere münasip talimatlar veriliyordu.

1914 yılının son baharından özellikle 1915 yılının baharına kadar Ermeni ahali sürgün edilmeye ve kırılmaya devam ediyor. Türk Hükümeti Ermenileri sahra bölgelerine sürgün ediyordu. Sürgünden önce veya sürgün arifesinde muhacir kervanları, onlara refakat eden askerler, polisler ve Kürt eşkiyalar tarafından talan ediliyordu. Güzel kızlar ve kadınlar zorla Müslümanların haremlerine götürülüyordu. Talan ve öldürme, muhacirlerin yol yoldaşı oluyordu. Zorla sürgün edilenlerin önemsiz bir kısmı sürgün yerine ancak varabiliyordu. Bu şekilde yola çıkarılan 18.000 Ermeni muhacirinden yalnız 150

kişi Halep'e yetişiyor. Kalanlar öldürüldü, açlıktan, susuzluktan ve çeşitli hastalıklardan öldüler ve kaçırıldılar. Suriye'nin merkezine toplaşan muhacirlerin bir kısmı da esasen kayboluyordu. 1915 yılının sonuna kadar Batı Ermenistan ve Küçük Asya'nın Ermenilerin yaşadığı bölgeler tamamen kimsesizleşmişti. Herhangi dini grup ve sosyal tabaka kırımından, kırımlardan kurtulmayı başaramadı.

1914-1918 yılları arasında Genç Türklerin Ermeniler hakkında gerçekleştirdikleri siyaset (politika) soykırım olarak uygulandı. Çünkü maksat tüm Ermeni halkını yok etmektir. Osmanlı imparatorluğunda yaklaşık 3 milyon Ermeni nüfusundan 1 buçuk milyonu öldürüldü veya açlıktan, susuzluktan, çeşitli hastalıklardan, mahrumiyetlerden öldüler. Kalanlar ise varlıklarından ve vatanlarından mahrum edilerek devşirildiler.⁴⁰

İşte 10. sınıfta bulunan ve artık üniversiteye gitme arifesinde yer alan Ermeni gençleri bu tarihi bilgilerle (!) yetiştirilmektedir. Bu suretle davranılarak, esasında eğitimin amacına da aykırı davranılmaktadır. Dahası birbirine yakın iki komşu millet durumunda olan Türkler ve Ermeniler, birbirinden sürekli olarak bir ayırtırmaya itilmektedir. Bu milletler bazında Türkler ve Ermeniler iken, ülkeler bazında Türkiye ve Azerbaycan ile Ermeniler arasındaki ayırtırmaya işaret etmektedir. Ermenistan eğitim sisteminin temel tarih ve bilgi yanlışları çok büyük boyuttadır. Bu yanlışlıklar tabiidir ki eğitim kitaplarına ve özellikle tarih ders kitaplarına geniş ölçüde yansıtılmıştır ve buna devam edilmektedir. Verilen bütün bilgiler, hep Ermeni bakış açısıyla verilmiş, yanlı davranılmış, özellikle öldürüldüğü veya sürgüne gönderildiği belirtilen Ermeni sayısı hakkındaki rakamlar oldukça abartılı ve yanlıştır. Ermenilerin mazlumluklarına özellikle vurgu yapılmaktadır.

Okullar aynı zamanda devletin toplum için öngördüğü ideolojinin bireylere aktarıl-

(39) R. Simonyan, a.g.e., 2000, s. 242.

(40) Barhudaryan, a.g.e., s. 146-153.

diği resmi kurumlar mı ki, ilköğretimden üniversitelere kadar bütünüyle “soykırım”, “katliam”, “düşmanlık”, “masumiyet” “ezilmişlik” ile “intikam” ve “kahramanlık” merkezli propaganda yürütmeye devam edilsin. Eğitim kurumlarının bu denli siyasallaşması eğitim ve öğretimin sosyal amaçlarıyla uyuşmamaktadır. Bu durum Ermenistan devletinin ulusal olduğu kadar, uluslararası durumunu da etkilemekte, Ermenistan’ı adeta dünyadan tecrit edilme noktasına getirmektedir. Kaldı ki, komşu iki millet arasındaki düşmanlık tohumlarına her geçen gün yenisi eklenmesinin zararının daha çok hangi tarafı etkilediği de ortadadır.

“Tarihin sosyal amaçlarının (demokratik/eleştirel yaklaşım) kişisel düşüncüyü geliştirmek, öğrencileri demokratik topluma hazırlamak ve onları aktif yurttaşlar haline getirmek için gerekli olduğu iddia edilir. Bununla birlikte geleneksel tarih öğretiminin amacı öğrencileri yetişkin hayatına hazırlamaktır. Böyle bir anlayış çağdaş dünyayı ve sorunlarını kavrayabilmek için tarihten dersler çıkarmak amacıyla seçilen bir ders içeriğiyle sağlanmaktadır. M. Ferro’ya göre: “Bizim diğer insanları ve kendimizi tasvirimiz, biz çocukken öğretilen tarih bilgimizi yansıtır. Her birimiz için dünyanın ve geçmiş toplumların keşfi olan tarih sunusu değişen veya sabit fikirlerimizi kucaklar, bu yüzden geçmiş hakkında bizim ilk sorgulamamızın izleri ve ilk heyecanlarımız silinmez bir şekilde aklımızda kalır.”⁴¹

Yukarıdaki ifadeler tarih dersinin disiplin dışı amaçlar dâhilinde kullanılmasına örnek teşkil etmektedir. Eğer biz tarih dersine disiplinin dışında bir takım misyonlar yüklersek, geçmişte yaşanan olayları tarihsel bir disiplin olarak öğretme hedefinden uzaklaştırırız. Tarihçilerin düşünceleri de öteki insanların gibi zaman ve yer ortamıyla kalıplaşmıştır. Bu gerçeği tamamiyle teslim eden Acton, bundan tarihin kendi içinde bir sıyrılmaya yolu aramıştır: “Tarih, bizi yalnız başka zamanların uygunsuz etkisinden değil,

kendi zamanımızın uygunsuz etkisinden, çevrenin tiranlığından ve soluk aldığımız havanın basıncından da kurtaran şey olmalıdır.”⁴²

Tarih dün, bugün ve yarın boyutunu temsil ettiğine göre, hayat dünden gelmekte, bugünü yaşamakta, fakat aynı zamanda yarına da gitmektedir. İnsan en iyi bugünde yaşıyor ve dolayısıyla günü çok iyi bilebilir. Fakat onun en önemli merakı, yarın, yani gelecektir. Gelecek için, yarınlar için biricik bilme imkânı düne bakmaktır. Dün, yani tarih çok iyi bilinirse, bugünün de yardımı ile yarın için bir şeyler sezilebilir. İşte insanlığın yarını, geleceği ile ilgili boyutu, boyutu en çok dün, yani tarih ile ilgilidir.⁴³ Bu mantıkla bakıldığında Ermeni tarafının tarih ders kitaplarındaki politikasının, kendilerini ne kadar yanlış yerlere getirdiğini ayrıca vurgulamaya gerek yoktur.

Bu tür bir yaklaşımda zaman, tarihsel gerçekler tarafından doldurulmuş bir kap gibidir. Gerçeğin kendisi değildir, bu gerçeğin sadece bir boyutudur.⁴⁴ Bir tarihi olayda hâkim unsur, ekonomik olabilir; ancak bir başkasında psikolojik etkenler üstün gelebilir. Tarihçi aynı anda birkaç etkenin olabileceğini hiçbir zaman unutmamalıdır. Tarih kabul edildiği gibi toplumsal bir bilimdir. Çünkü tarihsel olaylarda etken bir varlık olarak insanı görüyoruz. İnsanlar da yaşayışları itibarıyla toplumsal varlıklardır.⁴⁵

M. Bloch, tarihçinin temel görevlerinden birinin, diğer bütün bilimlerde de olduğu gibi, anlamak olduğunu bildirmektedir. Bugünün değer yargılarını evrensel geçerliklerle yüklü aksiyonlar derecesine yükselterek geçmiş yargılamak tarihçinin işi değildir. İyi bilmedikleri bir geçmişiyi sahip olmadıkları araçlarla yargılamaya kalkışan insanların tarihçi sıfatını taşımalarını görmek insanda hüzünden de öte bir duygu uyandırmaktadır.⁴⁶

(41) Dilek, a.g.e., s. 33.

(42) John Acton, Lectures on Modern History, London, 1906, s.33

(43) Baykara, a.g.e., s. 7.

(44) Murtaza Mutahhari, Tarih ve Toplum, Farsça’dan Türkçe’ye çeviren, Cengiz Şişman, İstanbul, 1989, s. 59.

(45) Mutahhari, a.g.e., s. 12

(46) Marc Bloch, Tarihin Savunusu ya da Tarihçilik Mesleği, Türkçesi Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, 1994, s. 114.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, Ermenistan da okutulan ders kitaplarında tarihte cereyan etmiş olaylarla alakalı çocukların beyinlerine ırkçılık ve düşmanlık tohumlarının ekilmesi barış ve dostluk adına büyük kayıplar olarak tarihe geçecektir. Bu tür bir yaklaşımın, eğitim sistemlerinin ve eğitimin ruhuna uygun olmadığı da açıktır.

Kaynakça

Acton, John, Lectures on Modern History, London, 1906.

B.İ.Arakelyana-A.R.İoannisyana, İstoriya Armanyskoyo Naroda, Erevan, 1951.

Б. И. Аракелян и А. Р. Иованнисян, История Армянского Народа, Ереван, 1951.

Barhudaryan, Vladimir Bahşi, 10. Sınıf Tarih Ders Kitabı, Erivan, 2001. Վ Պարխուդարյան, Հայոց պատմություն, Հանրակրթական դպրոցի 10-րդ դասարանի դասագիրք Երեվան, 2001.

Barhudaryan, Vladimir Bahşi, 7. Sınıf Tarih Kitabı, Erivan, 1999. Վ Պարխուդարյան, Հայոց պատմություն, Հանրակրթական դպրոցի 7-րդ դասարանի դասագիրք Երեվան, 1999.

Baykara, Tüncer, Tarih Araştırma ve Yazma Metodu, İzmir, 1996.

Bloch, Marc, Tarihin Savunusu ya da Tarihçilik Mesleği, Türkçesi Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, 1994.

Cemal Paşa, Hatıralar, İstanbul, 2001.

Çark, Rahip Y. G., Osmanlı Devleti Hizmetinde Ermeniler, İstanbul, 1953.

Çiçek, Kemal, Ermeni Soykırımı İddiaları, Cedit Neşriyat, Ankara, 2006.

Danielyan, E. L. - Melkonyan, A. A., Ermeni Tarihi (Eski Çağlardan Günümüze), Erivan, 2008. Է. Լ. Դանիելյան, Ա. Ա. Մելքոնյան, Հայոց պատմություն, (Հնագույն ժամանակներից մինչև մեր օրերը) Երեվան, 2008.

Demirel, Muammer (ed.), British Documents on Armenians, 1896-1918, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Dilek, Dursun, Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi, Ankara, 2007.

Gürün, Kamuran, Ermeni Dosyası, Ankara, 1983.

Kılıç, Davut, “Selçuklulara Kadar Anadolu’da Gregoryen Ermeni Kilisesi (M. 451-1100)”, Türk Kültürü, 452 (2000), s. 752-760.

Kürkçükoğlu, Erol, “Ermeni, Bizans ve Türk Hâkimiyetinde Ani”, Ermeni Araştırmaları, 4 (Aralık 2001 - Ocak-Şubat 2002).

Mc Carthy, Justin, “Kim Başlattı”, çev: Sedat İşçi, Ermeni Soykırımı İddiaları, Cedit Neşriyat, Ankara, 2006.

Mc Carthy, Justin, “Türk-Ermeni İlişkilerinin Dünü Bugünü ve Yarını”, İstanbul, 28 Mayıs 2001.

Mutahhari, Murtaza, Tarih ve Toplum, Farsça’dan Türkçeye çeviren, Cengiz Şişman, İstanbul, 1989.

Ortaçağlar Tarihi, 6. Sınıf, Erivan, 2000. Միջին դարերը պատմություն, 6-րդ դասարանի համար, Երեվան, 2000.

Ortaylı, İlber, Soykırım İddialarının Arkasındaki Gerçek, Popüler Tarih 35 (Temmuz 2003).

Özel, Sabahattin, Batıların Gözüyle, Türk Ermeni İhtilafı Makaleler, Ankara, 2007.

Sarkisyan, Manuel, A Modern History of Transcaucasian Armenia, Ketch, 1975.

Sertçelik, Seyit, Rus ve Ermeni Kaynakları Işığında Ermeni Sorununun Ortaya Çıkış Süreci 1678-1914, Ankara, 2009.

Simonyan, R., Ermeni Tarihi, Erivan, 2000. Հր. Ռ. Միմոնյան, Հայոց պատմություն, Երեվան, 2000.

Togan, Zeki Velidi, Tarihte Usûl, İstanbul, 1981.

Uras, Esat, Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meslesi, Belge Yayınları, İstanbul, 1987.

Urfalı Mateos, Vekayi-namesi (952–1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136–1162), çev. H. D. Andriasyan, Ankara, 1962.